

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
หน่วยการเรียนรู้เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก	เวลา 12 ชั่วโมง
เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูป	เวลา 2 ชั่วโมง

1. มาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูล สารสนเทศและรายงานการศึกษา ค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

2. สาระสำคัญ

ความเป็นสิริมงคลเป็นสิ่งที่ชาวไทยได้ให้การยอมรับนับถือมาโดยตลอด อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่คนทั่วไปมีความปรารถนาให้บังเกิดแก่ตนเอง แก่ครอบครัว และแก่สังคม ตลอดจนเกิดกิจการงานต่างๆ เพราะเชื่อกันว่า “ความเป็นสิริมงคลหรือสิ่งที่เป็นมงคล” คือสิ่งที่นำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญงอกงาม ความก้าวหน้า และความรุ่งเรืองที่เป็นนิรันดร์

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลักได้
2. นักเรียนสามารถเขียนแผนที่ความคิดเรื่องความหมายของมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลักได้

4. สาระการเรียนรู้

ความหมายของ มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก
 รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์

5. กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นนำ

1. ครูซักถามนักเรียนว่าใครเคยไปนมัสการรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลักหรือไม่
2. นักเรียนเคยสังเกตรอยพระพุทธรูปที่นักเรียนนำทองไปปิดทับว่ามีรูปอะไรบ้าง
3. นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 10 ข้อ เวลา 10 นาที

ขั้นสอน

4. แบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มอ่านใบความรู้ เรื่อง ความหมายของ

มงคล

กลุ่มที่ 1 รูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับภพภูมิและจักรวาล

กลุ่มที่ 2 เครื่องประกอบยศของพระเจ้าจักรพรรดิ

กลุ่มที่ 3 สัญลักษณ์ที่เป็นโชคลาภและรูปสัตว์มงคล

5. ให้นักเรียนดูพาวเวอร์พอยต์ (power point) รอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก ในแต่ละรูปว่ามีลักษณะเหมือนรูปอะไรบ้าง ลงในใบงานที่ 1 เรื่อง รูปลายมงคล

6. ให้นักเรียนเขียนแผนผังความคิด เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก

ขั้นสรุป

7. ครูอธิบายถึงรูปสัญลักษณ์มงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก ที่ไม่สามารถแปลความได้เนื่องจากภาพเลือนรางมาก และสัญลักษณ์มงคลบางอย่างเป็นไปตามความนิยมในแต่ละสมัย

8. มอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับลายมงคลที่นักเรียนเคยพบ

6. สื่อและแหล่งการเรียนรู้

1. แบบทดสอบก่อน – หลังเรียน
2. ใบความรู้ เรื่อง ความหมายของมงคล
3. พาวเวอร์พอยต์ เรื่อง มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปที่วัดเขาดีสลัก
4. ใบงานที่ 1 เรื่อง ความหมายของมงคล

7. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ประเมิน	วิธีการ/เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
1. นักเรียนสามารถบอกความหมายของ มงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรบาท วัดเขาดีสลักได้	แบบทดสอบ	เกณฑ์ผ่าน 60 %
2. นักเรียนสามารถเขียนแผนที่ความคิด เรื่องความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรบาทวัดเขาดีสลักได้	แบบประเมิน	เกณฑ์ผ่าน ระดับคุณภาพดี

แบบทดสอบก่อนเรียน
เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธบาท

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

1. รูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับภพภูมิและจักรวาลจัดเรียงอยู่ส่วนใด
  - ก. บริเวณกลางฝ่าพระบาทลงมา
  - ข. ส่วนบนสุดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา
  - ค. ส่วนล่างสุดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา
  - ง. บริเวณส่วนกลางถึงส่วนล่างของสันพระบาท
2. ข้อใดไม่ใช่เครื่องประกอบยศของจักรพรรดิ
  - ก. ช้างแก้ว ขอช้าง
  - ข. ม้าแก้ว พระมงกุฏ
  - ค. กลองบัณเฑาะว์ พระมหาสังข์
  - ง. ธรรมจักร พระอาทิตย์ พระจันทร์
3. สัญลักษณ์ที่เป็นโชคลาภและรูปสัตว์มงคลคืออะไร
  - ก. ขอช้าง
  - ข. สำเภาทอง
  - ค. ถ้วยภาชนะ
  - ง. กลองบัณเฑาะว์
4. ความเจริญและมีโชคไม่มีที่สิ้นสุดคือข้อใด
  - ก. ปลาคู่
  - ข. คันฉ่อง
  - ค. หม้อน้ำ
  - ง. สวัสดิเกะ
5. ข้อใดไม่ใช่การกำหนดอายุของรอยพระพุทธบาทวัดเขาดีสลัก
  - ก. นักวิชาการ
  - ข. วัสดุที่ใช้สร้าง
  - ค. ลวดลายบนฝ่าพระบาท
  - ง. คติและรูปสัญลักษณ์มงคล 108 ประการ

6. ศรีศักร วัลลิโภดม กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษเท่าใด
  - ก. พุทธศตวรรษที่ 11-12
  - ข. พุทธศตวรรษที่ 13-14
  - ค. พุทธศตวรรษที่ 15-16
  - ง. พุทธศตวรรษที่ 17-18
7. รอยพระพุทธรูปที่มีคติความเชื่อและรูปแบบศิลปะมาจากประเทศอะไร
  - ก. ประเทศจีน
  - ข. ประเทศลาว
  - ค. ประเทศพม่า
  - ง. ประเทศศรีลังกา
8. แหล่งที่พบรอยพระพุทธรูปอยู่ในประเทศไทยคือที่ใด
  - ก. เมืองดงละคร จังหวัดนครนายก
  - ข. บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี
  - ค. เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
  - ง. สระมรกต อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี
9. การสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองในประเทศไทย สมัยสุโขทัย ในสมัยของกษัตริย์องค์ใด
  - ก. พ่อขุนเม็งราย
  - ข. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
  - ค. พระมหาธรรมราชาลิไท
  - ง. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
10. รอยพระพุทธรูปที่ร่อยอยู่ในจังหวัดใด
  - ก. จังหวัดสระบุรี
  - ข. จังหวัดสุโขทัย
  - ค. จังหวัดเชียงใหม่
  - ง. จังหวัดสุพรรณบุรี

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธบาท

1. ข	6. ต
2. ก	7. ง
3. ข	8. ก
4. ง	9. ค
5. ค	10. ข

ใบความรู้

เรื่อง รูปมงคล

การจัดเรียงรูปมงคลในส่วนบนจะจัดเรียงเป็นแถวๆ ละ 8 วง แต่ในส่วนล่างมีปัญหาที่ความโค้งและสอเบของสันพระบาท จึงไม่สามารถจัดเรียงรูปมงคลให้เป็นแถวได้ ลักษณะที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งของพระพุทธรูปที่เขาคีรีศักดิ์ก็คือ มีการจัดลำดับภูมิสูงต่ำของรูปมงคล 108 ประการ ตามคติไตรภูมิและจักรวาลในพุทธศาสนา โดยสามารถแบ่งรูปมงคลออกได้เป็น 3 ส่วน คือ

1. รูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภพภูมิและจักรวาลจัดเรียงอยู่ส่วนบนสุดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา ได้แก่

พรหมโลก ทำเป็นภาพเทวดากำลังอยู่ในท่าเหาะ 2 แถวแรก จำนวน 16 องค์
เทวโลก จัดเรียงอยู่ในแถวที่ 2 ทำเป็นภาพเทวดาอยู่ในท่ายืนแบบต่างๆ ได้แก่
ท่ายืนชันเข้าข้างเดียว หรือมหาราชลีลาสนะนั่งขัดสมาธิ และอยู่ในท่าคล้ายกำลังเหาะ
มหาสมุทรทั้งสี่อยู่ถัดลงมาในแถวที่ 4 ทำเป็นสัญลักษณ์รูปสี่เหลี่ยมอยู่ในกรอบ
วงกลม

นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์รูปธรรมจักร พระอาทิตย์ พระจันทร์ อยู่ในลำดับแถว
ถัดมา

2. เครื่องประดับยศของพระเจ้าจักรพรรดิ จัดเรียงอยู่บริเวณกลางฝ่าพระบาทลงมา
ได้แก่ พระยาช้างอุโบสถเป็นช้างแก้ว พระยาม้าพลาหกเป็นม้าแก้ว พระมงกุฎ ถ้วยภาชนะ
กลองบัณเฑาะว์ พระมหาสังข์ คันฉ่อง ขอช้าง เป็นต้น

3. สัญลักษณ์ที่เป็นโคลงกลอนและรูปสัตว์มงคล จัดเรียงอยู่บริเวณส่วนกลางถึงส่วนล่าง
ของสันพระบาท ได้แก่ สำเภาทอง พญาครุฑ พญาไก่แจ้ พญานาค ปลาคว่ำ พญาควางทอง
พญาหงส์ พญาราชสีห์ ดอกไม้สี่กลีบ พญาโค และโคแม่ลูกอ่อน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีรูปสัญลักษณ์มงคลอีกส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแปลความได้ เนื่องจาก
สัญลักษณ์มงคลบางอย่างไม่สามารถแปลความได้ เนื่องจากสัญลักษณ์มงคลบางอย่างเป็นไป
ตามความนิยมในแต่ละช่วงสมัย ประกอบกับภาพเลือนรางมาก

ความหมายของภาพมงคล

มงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธรูปที่ปรากฏภายใต้ฝ่าพระบาททั้งสองของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ปรากฏมีจักรทั้งสอง มีกำแพง 1,000 พร้อมทั้งกมดุม บริบูรณ์ด้วยอาการ
ทั้งหมด คือ (สำนักราชเลขา , 2540 หน้า 73 – 133)

1. ภาพพระแสงหอก (สันติ) เปรียบเสมือนพระอรหันต์มรรคญาณและพระอรหันต์ผลญาณที่สามารถกำจัดหมู่มารคือกิเลสทั้งปวงได้ เรียกว่า ธรรมรัตนะหรือรัตนมงค
2. แว่นส่องพระพักตร์ (สิริวัจ) มีความหมายว่า รัตนอุสุภราช ซึ่งเป็นสิริมงคลทำให้เจริญได้โดยลำดับ เกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า
3. ดอกพุดซ้อน (นันทิยาวัตตัง) ความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปรียบเสมือนพญาราชสีห์ บันลือสีหนาทยิ่งใหญ่ สีหราชนั้นทำพุทธสิริมงคลให้เจริญ
4. สายสร้อย (โสภาติกัง) ท่านอธิบายว่า เป็นรัตนะชื่อว่า รัตนโสภาติมงค กล่าวคือผ้ารัตนบังสกุล สามารถกำจัดเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง รัตนโสภาติ มงคเป็นใยแก้ว สามารถจะสำเร็จการชวนดูชวนเห็นแก่เทวดาและมนุษย์ได้ตามสมควร
5. ต่างหู (วัฏฏังสกัง) ได้แก่ การแทงตลอดมรรคผลด้วยวิริยญาณดูจการคล้อยพวงดอกไม้แก้วให้เป็นสิริมงคลที่บำ และศิระอันทำให้พระพุทธรูปสิริคลเจริญ
6. ถ้วยภาชนะ (วัชรมานัง) ได้แก่ ภาชนะทอง ชื่อว่าของที่รองรับน้ำนม เป็นสิ่งที่ทำให้พระพุทธรูปมงคลเจริญได้ เกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า
7. ปราสาท (ปาสาทิ) ชื่อว่า ปราสาทแก้วเป็นพระมหานิพพานนคร คือ รัตนปราสาทอันทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
8. ขอช้าง (อังสุโส) ได้ชื่อ เป็นขอแก้ว เป็นอรหันต์มรรคญาณและอรหันต์ผลญาณ ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
9. ชุ้มประตู (โตรณัง) ได้แก่ ประตูแก้วทั้ง 2 คือ อรหันต์มรรค และอรหันต์ผล เพื่อปิดประตูเมืองป้องกันกิเลส
10. เศวตฉัตร (เสตัจฉัตตัง) เป็นเศวตฉัตรแก้วอันทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญ
11. พระขรรค์แก้ว (รัตนขัคคัง) คือพระขรรค์แก้ว สามารถกำจัดกิเลสความเศร้าหมองเป็นพุทธสิริมงคลที่เจริญ
12. กำหรงนกกยูง (โมรหัตถัง) ได้แก่ พัดกำหรงนกกยูงที่ตกแต่งสวยงามทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญ
13. พระแท่นที่ประทับ (ภัททปิฏฐัง) ได้แก่ พระแท่นบัณฑุกัมพลรัตนศิลาอาสน์ โคนต้นไม้ปาริฉัตตกะ (ไม้ทองกลาง ทองกวาว) ในภาพดาวดึงส์ เป็นสิริมงคลเจริญ
14. พระมงกุฎ (อุณหิสัง) ได้แก่ มงกุฎแก้ว เป็นสิ่งที่ทำให้สิริมงคลเจริญในโลกทั้งสาม
15. เถาวัลย์แก้ว (รัตนวัลลี) เป็นพวงมาลัยแก้ว ใช้เถาวัลย์ทองร้อยอย่างดี สวยงามมาก เป็นสิ่งที่ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
16. พัดแก้ววาลิชชนี (มณีกาลวิชชนี) เป็นพัดขนทรายที่ทำด้วยจามรี เป็นของงดงามด้วยรัตนะทั้งปวง ทำให้พระพุทธรูปสิริมงคลเจริญยิ่ง

17. พวงดอกมะลิ (สุนันทามัง) พวงดอกมะลิแก้ว ใช้ด้ายทองคำผูกห้อยร้อยอย่างดี เป็นเหมือนพระพุทธรูปประเสริฐ ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
18. ดอกบัวแดง (รัตตูปะลัง) ได้แก่ ดอกอุบลแก้วสีแดง ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญอันเกิดขึ้นที่ฝ่าพระบาททั้งสองของพระพุทธเจ้า
19. ดอกบัวขาว (นิลูปะลัง) ได้แก่ ดอกอุบลแก้วสีเขียว ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
20. ดอกบัวขาว (แสตูปะลัง) เป็นดอกบัวแก้วสีขาวเหมือนแก้วมณี ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
21. ดอกบัวหลวงชมพู (ปทุมมัง) เป็นดอกบัวหรือปทุมแก้วสีเหมือนแก้วมณี ทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
22. ดอกบัวหลวงขาว (ปทุมทริกัง) เป็นดอกปทุมแก้วสีขาวเหมือนแก้วมุกดาทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
23. กระจ่อมมีน้ำเต็ม (ปุณณมโฏ) หมายความว่า ภาชนะสำหรับรองรับน้ำนม ภาชนะแก้วมณีทำให้พุทธสิริมงคลเจริญ
24. ถาดมีน้ำเต็ม (ปุณณจามฺภี) เป็นภาชนะถาดทองคำสำหรับใส่เครื่องบูชาเทวดาและมนุษย์ ย่อมเป็นที่พึงแห่งตน
25. มหาสมุทรทั้ง 4 (จตุสมุทโท) มีความหมายว่า คือ 4 อย่าง เป็นสังฆธรรม 4 ประการ ให้สัตว์บรรลุมรรคผลนิพพาน (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 4 ภาพ)
26. จักรวาล (จักกวาโพ) หมายความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพุทธญาณอันวิเศษ ทรงรู้นิสัยแห่งพระองค์ ชื่อว่าเป็นสัพพัญญุตญาณ
27. ป่าหิมพานต์ (หิมวา) ชื่อว่าเป็นพระรูปกายของพระพุทธเจ้าที่มีพระฉวีวรรณดุจทองสวยงามรุ่งเรืองเกินกว่ามนุษย์เทวดา
28. ภูเขาสุเนรุ (สุเนรุ) ชื่อว่าเป็นพระรูปกายของพระพุทธเจ้าที่มีหวั่นไหวด้วยโลกธรรม 8 ประการ ดังเช่นภูเขาสุเนรุ
29. ดวงอาทิตย์ (สุริโย) คำนี้เป็นพระนามของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ทรงกำจัดความมืดมิด คือ กิเลสทั้งปวง
30. ดวงจันทร์ (จันทิมา) เป็นชื่อว่า พระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า เย็นฉ่ำยิ่งนัก เปรียบดั่งน้ำในมหาสมุทร ทรงมีเมตตากรุณาหรือเย็นเยือกดุจพระจันทร์
31. ดวงดาว (นักขัตตา) เป็นชื่อว่า พระหฤทัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าที่เย็นฉ่ำ และรุ่งเรืองส่องสว่างกระจ่างแจ้งเหมือนดวงดาวนักขัตฤกษ์

32. ทวีปใหญ่ทั้ง 4 ประการ (จัดดาโรมหาทีป 4) ความว่า ทวีปใหญ่ทั้ง 4 เปรียบเสมือนสังฆกรรม 4 ประการ เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งปวงตั้งองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 4 ภาพ)

33. ทวีปน้อย 2,000 ซึ่งเป็นบริวาร (ทวิสหัสสปริตตทีปปริวาร) มีความหมายถึงทวีปน้อยทั้ง 2,000 ที่เป็นบริวารของทวีปใหญ่ทั้ง 4 เหมือนเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งปวง

34. พระเจ้าจักรพรรดิพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร (สปริวาโร จักกวัตติราช) เปรียบเหมือนพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นใหญ่ในโลกทั้ง 3 ฉนฺได พระเจ้าจักรพรรดิก็ทรงมีบริวารของพระองค์ฉนฺนั

35. สังข์ขาวทักษิณาวรรต (ทักษิณาวัฏฐเสตสังโข) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงกุศลธรรมอันบริสุทธิ์แก่ชาวโลกทั้ง 3 เพื่อให้เว้นจากกรรมที่ไม่บริสุทธิ์ คือ อุกุศลกรรมบถ 10 ประการ ทรงเป็นผู้รุ่งโรจน์โชติช่วงด้วยพระสุรเสียงกึกก้องของพระองค์ เหมือนเสียงสังข์เสียงจักร เรียกว่า สังข์ขาวทักษิณาวัฏฐ

36. ปลาทองคู้ (สวัณณมัจฉกยुकคละลัง) ความหมายว่า เป็นพระอัครสาวกทั้งสองระดับเบื้องต้น เบื้องขวา ที่สมบุรณ์ด้วยปัญญาและฤทธิ์คือ พระสารีบุตรเถระ และพระมหาโมคคัลลานเถระ

37. กงจักรคู้ (ยुकคละจักกัง) เป็นจักรแก้วชื่อว่า พุทธรัตนดรัย คือ พุทธรัตนจักร สังฆรัตนจักร

38. แม่น้ำใหญ่ 7 สาย (สัตตมหาดังคา) เป็นมหาดังคาทั้ง 7 หมายถึง สัมโพชฌงค์ทั้ง 7 ประการ ที่พระพุทเจ้าทรงแสดงไว้แล้ว ดุจดังคาที่ไหลมาไม่ขาดสาย (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ)

39. สระใหญ่ 7 สระ (สัตตมหาสรา) อันเปรียบเสมือนอริยทรัพย์ 7 ประการ ที่พระพุทเจ้าทรงแสดงไว้แล้วแก่สัตว์ทั้งปวง (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ)

40. ภูเขาใหญ่ 7 เทือก (สัตตมหาเสลา) หมายถึง วิญญาณฐิติ 7 ประการ ที่พระพุทเจ้าทรงดำรงอยู่ในญาณวิสัยของพระองค์

หมายเหตุ แม่น้ำใหญ่ 7 สาย หรือมหาดังคา 7 ได้แก่ ชาตังคา ยมุนาดังคา สรภูคังคา สุรัสดีคังคา อจิรดีคังคา มหิคังคา และมหานทีคังคา (อาจสร้างภาพ 1 ถึง 7 ภาพ) ส่วนสัมโพชฌงค์ 7 คือ สติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ปิตสังโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมานิสังโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ สระใหญ่ 7 สระ คือ สระอนินดาต สระกมัญชฌมุนทะ สระรัตนกาละ สระกุนาละ สระฉันทันต์ สระมัญชฌากินี และสระสีหปาดาตะ อริยทรัพย์ 7 ประการ คือ ทรัพย์คือศรัทธา ทรัพย์คือศีล ทรัพย์คือสุตะ ทรัพย์คือจาคะ ทรัพย์คือ

ทรงตรัสระระญาณที่ 3 คือ อาสวกขยญาณ (ทำให้กิเลสหมดไป) ในปัจฉิมยามญาณทั้ง 3 อย่างนี้ จึงเป็นสัพพัญญุตญาณ

49. พญาเสือเหลือง (ทีปราชชา) พระพุทธเจ้าไม่ทรงยินดีในกามคุณทั้ง 5 อันเป็นวิสัยในโลกทั้ง 3 คือ พระองค์ไม่ทรงยินดีอะไรที่เกิดขึ้นในโลกทั้ง 3 นี้ แต่พระองค์ทรงยินดีในนวลกุตรญาณธรรม คือ พระสัพพัญญุตญาณ เพื่อประโยชน์ด้วยมรรคผลนิพพาน จึงได้รับพระนามว่า ทีปราชชา หรือพญาเสือเหลือง

50. พญาม้าพลาหก (พลาหกโกธัสสราชา) ม้าพลาหกประกอบด้วยการก้าวเดินที่สง่าสวยงามกว่าสัตว์ชนิดใด พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงประกอบไปด้วยพลังกำลังมาก ทรงกำลังกายถึง 10 ประการ สวยงามกว่าสัตว์ใด ๆ ทั้งหมด จึงได้รับการถวายพระนามว่า พลาหกโกธัสสราชา คือม้าพลาหกนั่นเอง

51. พญาช้างอุโบสถ (อุโปสถ วารณราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงยินดีในอารมณ์วิสัยกามคุณ 5 ใดๆ ตลอดกาล แต่จะทรงยินดีอารมณ์พระนิพพานอันเป็นนวลกุตรญาณธรรม จึงได้รับการถวายนามเป็นช้างอุโบสถหรืออุโปสถวารณราชา

52. พญาช้างฉัททันต์ (ฉัททันโตวารณราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระรัศมี มีพรรณ 6 ประการ ประดับอยู่ทั่วพระวรกายของพระองค์

53. พญานาคवासูกรี (वासูกีอูรคราชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประดับด้วยพระสัพพัญญุตญาณ พญากาลนาคราชได้ถวายอาสนะบัลลังก์แก้วของตนแต่พระองค์ ครั้งนั้นพระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขเหนือบัลลังก์นั้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พญากาลนาคราชवासูกีอูรคราชา มี 2 อย่างคือ โลภียราชา กับโลกุตรรราชา

54. พญาหงส์ (หังสราชา) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ไม่ทรงยินดีโลกียสภาวะ คือ เงินทองมีแก้ว 7 ประการ เป็นต้น แต่พระองค์ทรงยินดีในโลกุตตรธรรม คือมรรคผลนิพพาน จึงได้รับการถวายพระนามว่า หังสราชา

55. พญาไก่เถื่อน พญาโคอุสมราช (พลกุกกุฏอุสมราชา) มีความว่าเมื่อครั้งก่อนพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระชาติเป็นโคอุสมราช มีนามว่า สุมังคละ ไม่ทรงสนพระทัยศัตรูที่จะทำให้พระองค์หวั่นไหวกลางคัน คือ ทรงละศัตรูที่จะทำการประทุษร้ายพระองค์เสียแล้ว ทรงสนพระทัยจะแสดงธรรมโปรดสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า พลกุกกุฏอุสมราชา

56. พญาช้างเอราวัณ (เอราวัณโณนาครราชา) มีความว่า พระพุทธองค์ทรงตั้งอยู่ในอริยธรรม ทรงยินดีในศีลสภาวะ ดุจพญาช้างที่ตั้งอยู่ในอริยมรรค พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า เอราวัณโณนาครราชา คำว่า เอ เป็นการแสวงหา ความเป็นความยินดี เอราจึงเป็นการค้นหาสาระในอริยธรรมอันยิ่งใหญ่ตลอดกาลเป็นเนื่องนิตย์

57. มังกรทอง (สุวณโณมังกร) เปรียบดังพระพุทธองค์ทรงมีความประพาศที่กล้าแข็งในอหัตมรรคญาณ และอหัตผลญาณ คือ วชิรญาณ สามารถตัดกิเลสทั้งปวงได้ ประดุจเลื่อยเพชร จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวณโณมังกร

58. แผลงภูทอง (สุวณโณภมโร) พระพุทธองค์เปรียบดังผืนเกล้าคลั่งละอองเกสรใหม่ จากดอกไม้ทั้งหลายโดยไม่ทำลายต้นให้เสียหาย ประดุจที่ทรงคบหาบริษัท 4 ทรงกำจัดมานะ ในใจของบริษัทเหล่านั้นให้ขาดได้ จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวณโณภมโร

59. ท้าวมหาพรหมสี่พักตร์ (จตุมุขมหาพรหมา) พระพุทธองค์ทรงประกอบไปด้วยพรหมวิหาร 4 มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทรงแสดงพรหมวิหารให้สัตว์ทั้งหลาย จึงได้รับการถวายพระนามว่า จตุมุข มหาพรหมา

60. เรือทอง (สวณณนาวา) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเปรียบดังเรือทองที่ทรงช่วยสัตว์ทั้งหลายให้ข้ามมหาสมุทรอันลึกล้าคือ สงสาร ให้ไปถึงฝั่งคือ นิพพาน เรือทองจึงเป็นอหัตมรรคญาณและอหัตผลญาณ ฉะนี้

61. บัลลังก์แก้ว (รัตนบัลลังโก) เป็นบัลลังก์แก้วคือ รัตนบัลลังก์ที่โคนต้นศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าทรงกำจัดหมูมารได้ด้วยอานุภาพบารมี 10 ของพระองค์

62. พัดใบตาล (ตาลปัดณัง) ท่านหมายความว่า ใบตาลแก้ว คือพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเมตตาธรรมอันเยือกเย็นไว้ในหัวใจของชาวโลกทั้ง 3 โลก ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์

63. เต่าทอง (สุวณโณกัจจโป) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตัดกิเลสด้วยวชิรญาณ เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า สุวณโณกัจจโป

64. แม่โคลูกอ่อน (สุวัจนกา คาวี) หมายถึง พระพุทธองค์ทรงแสดงโลกุตตรธรรม 9 มีชื่อว่า อมตมหานิพพาน แก่ชาวโลกทั้ง 3 ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ ดุจแม่โคที่มีใจเมตตารักลูกของตน

65. กิณนร (กิณนโร) มีความหมายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาของพระองค์ ไม่ทรงเบียดเบียนสัตว์ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวาย พระนามว่า กิณนโร

66. กิณนรี (กิณนรี) พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา ไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นๆ ทั้งหมด จึงได้รับการถวายพระนามว่า กิณนรี

67. นกการเวก (กรวิโก) พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมคือ มรรคผลนิพพานคือโลกุตตรธรรม 9 แก่สัตว์ทั้งหลายด้วยพระสุรเสียงที่ไพเราะยิ่งนัก ดังนี้ พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า กรวิโก หรือการะเวก

68. พญานกยูง (มยุรราชา) มีความหมายถึง พระพุทธเจ้า ทรงประกอบด้วย มหาปฐิสลักษณ์ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า มยุรราชา

69. พญานกกระเรียน (โกญจราชา) หมายถึง การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงเหยียบถูกพื้นดินเมื่อคราวเสด็จไปไกลๆ ทรงเหาะไปทางอากาศด้วยฤทธิ์ ดังนั้นจึงได้รับการถวายพระนามว่า โกญจราชา หรือพญานกกระเรียน

70. พญานกจากพราก (จากวารราชา) ด้วยที่พระพุทธเจ้าทรงบันลือสีหนาทใหญ่ที่ ประกอบด้วย การแสดงธรรมคือ ทศพลญาณแก่ชาวโลกทั้ง 3 เพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า จากวารราชา คือพญานกจากพราก

71. พญานกพริก (ชีวัณชีวกราชา) หมายความว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงปลดปล่อยสัตว์ให้พ้นไปจากมิจฉาชีพ ให้เลี้ยงตนด้วยสัมมาชีพ พระองค์จึงได้รับการถวายพระนามว่า ชีวัณชีวกราชา คือ พญานกพริก นั่นเอง มิจฉาชีพ หมายความว่า สัตว์ทั้งหมดในโลกนี้ที่จะต้องไปอบายนรกย่อมกระทำเวรกรรม 5 ประการ คือ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มสุราเมรัย เวรกรรมทั้ง 5 ประการที่สัตว์ทั้งหลายกระทำในโลกนี้เรียกว่า มิจฉาชีพ สำหรับสัมมาชีพ หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ที่จะได้ไปสวรรค์คือ ย่อมไม่ทำเวรกรรม 5 ประการ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พุดเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย เวรกรรมทั้ง 5 ประการนี้ถ้าสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่กระทำเรียกว่า สัมมาชีพ

หากนำจำนวน 24 มาบวกกับ 71 จะได้เพียง 95 ภาพ ยังขาดไป 13 ภาพ จึงจะครบ 108 แต่ความจริงแล้วหากนับรวมภาพทวีป มหาสมุทร สระใหญ่ ภูเขาใหญ่ ก็จะได้ครบ 108 ภาพแล้ว

แบบประเมินการปฏิบัติกิจกรรมมงคล 108 ประการในรอยพระพุทธรูปวัดเขาดีสลัก
การเขียนแผนผังความคิด

กลุ่มที่.....ชื่อกลุ่ม.....

สมาชิกกลุ่ม 1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

คำชี้แจง : ให้ผู้ประเมินเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคุณภาพ
(ดูเกณฑ์ให้คะแนน)

ที่	ประเด็นการประเมิน	ระดับคุณภาพ			
		4	3	2	1
1	รูปแบบแผนผังความคิด				
2	เหตุผล				
3	การลำดับความคิด				
รวม					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน	10 – 12	ดีมาก
คะแนน	7 – 9	ดี
คะแนน	4 – 6	พอใช้
คะแนน	1 – 3	ปรับปรุง

เกณฑ์การผ่าน ระดับคุณภาพ ดี

เกณฑ์การประเมินการเขียนแผนผังความคิด

ประเด็น การประเมิน	ระดับคะแนน			
	ดีมาก (4)	ดี (3)	พอใช้ (2)	ปรับปรุง (1)
รูปแบบแผนผัง ความคิด	รูปแบบแผนผัง ความคิดถูกต้อง ชัดเจน สวยงาม	รูปแบบแผนผัง ความคิดถูกต้อง ชัดเจนดี	รูปแบบแผนผัง ความคิดถูกต้อง ชัดเจนพอใช้	รูปแบบแผนผัง ความคิด ไม่ถูกต้อง ชัดเจนนัก
เหตุผล	เหตุผลชัดเจน ที่สุด	เหตุผลชัดเจนดี	เหตุผลชัดเจน พอใช้	เหตุผลไม่ชัดเจน
การลำดับ ความคิด	การลำดับ ความคิดดี ถูกต้อง เข้าใจง่าย	การลำดับ ความคิดดี ถูกต้อง	การลำดับ ความคิดดี ถูกต้องพอใช้	การลำดับ ความคิดไม่ค่อยดี ไม่ถูกต้องนัก

เกณฑ์การตัดสิน / ระดับคุณภาพ

คะแนน	10 – 12	ดีมาก
คะแนน	7 – 9	ดี
คะแนน	4 – 6	พอใช้
คะแนน	1 – 3	ปรับปรุง

เกณฑ์การผ่าน ระดับคุณภาพ ดี

แบบทดสอบหลังเรียน

เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธบาท

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ

1. ข้อใดไม่ใช่เครื่องประกอบยศของจักรพรรดิ
  - ก. ธรรมจักร พระอาทิตย์ พระจันทร์
  - ข. กลองบัณเฑาะว์ พระมหาสังข์
  - ค. ม้าแก้ว พระมงกุฏ
  - ง. ช้างแก้ว ขอช้าง
2. ความเจริญและมีโชคไม่มีที่สิ้นสุดคือข้อใด
  - ก. สวัสดิภาวะ
  - ข. หม้อน้ำ
  - ค. คันฉ่อง
  - ง. ปลาคู่
3. ข้อใดไม่ใช่การกำหนดอายุของรอยพระพุทธบาทวัดเขาดีสลัก
  - ก. คติและรูปสัญลักษณ์มงคล 108 ประการ
  - ข. ลวดลายบนฝ่าพระบาท
  - ค. วัสดุที่ใช้สร้าง
  - ง. นักวิชาการ
4. รูปสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับภพภูมิและจักรวาลจัดเรียงอยู่ส่วนใด
  - ก. บริเวณส่วนกลางถึงส่วนล่างของสันพระบาท
  - ข. ส่วนบนสุดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา
  - ค. ส่วนล่างสุดจากข้อพระบาทข้อที่ 2 ลงมา
  - ง. บริเวณกลางฝ่าพระบาทลงมา
5. สัญลักษณ์ที่เป็นโชคลาภและรูปสัตว์มงคลคืออะไร
  - ก. กลองบัณเฑาะว์
  - ข. สำเภาทอง
  - ค. ถ้วยภาชนะ
  - ง. ขอช้าง

6. รอยพระพุทธรูปที่มีคติความเชื่อและรูปแบบศิลปะมาจากประเทศอะไร
  - ก. ประเทศศรีลังกา
  - ข. ประเทศพม่า
  - ค. ประเทศลาว
  - ง. ประเทศจีน
7. การสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองในประเทศไทย สมัยสุโขทัย ในสมัยของกษัตริย์องค์ใด
  - ก. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
  - ข. พระมหาธรรมราชาลิไท
  - ค. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
  - ง. พ่อขุนเม็งราย
8. รอยพระพุทธรูปที่ร่อยอยู่ในจังหวัดใด
  - ก. จังหวัดสุพรรณบุรี
  - ข. จังหวัดเชียงใหม่
  - ค. จังหวัดสุโขทัย
  - ง. จังหวัดสระบุรี
9. ศรีศักร วัลลิโภดม กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษเท่าใด
  - ก. พุทธศตวรรษที่ 17-18
  - ข. พุทธศตวรรษที่ 15-16
  - ค. พุทธศตวรรษที่ 13-14
  - ง. พุทธศตวรรษที่ 11-12
10. แหล่งที่พบรอยพระพุทธรูปคู่ในประเทศไทยคือที่ใด
  - ก. สระมรกต อำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี
  - ข. เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
  - ค. บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี
  - ง. เมืองดงละคร จังหวัดนครนายก

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
เรื่อง ความหมายของมงคล 108 ประการ ในรอยพระพุทธบาท

1. ค	6. ง
2. ง	7. ก
3. ข	8. ข
4. ค	9. ข
5. ง	10. ง